هندی باوککوژی لە مانی حسار و سەگەکانی باوکم دا.. ئاراس سەعید

"دەستپەک و سەرەتا"

باوککوژی

میتەلەژیایی"باوککوژی وەکوو هەندەکی سیمبوولی و کولتووری دەگەتەوە بە کەنترین پنتی کەمەە بەراییەکانی مرۆڤ. ئەمەش لە کتەبی "تەوتەم و تابە"ی "سیگمەند فرەید" دا دەبینینەوە، کاتەک لە یەکەک لە کەمەگە بەراییەکاندا باوکەکی ستەمکار دەیەوەت کوەکانی بچەپەنەت و لە سەکسکردن لەگەە ژنانی ناو هەزەکەی بەبەشیان بکات، بەوهەیەوە کوەکان باوکیان دەکوژن[1].لە میتەلەژیایی یەنایشیدا "ئەفسانەی ئەدیب" تراژیدیترین چیرەکی باوککوژییە، لەلایەن شانەنووسی یەنانی (سەفەکلیس – Sophokles)ەوە نووسراوە. پوختەی چیرەکەکە لەبارەی خەزانی پاشای سیبینەوە دەوەت، کاتەک (لایەس) پاشا و شاژنە (جەکاسبە) لە لایەن عەرافەکەوە پەیان ادەگەیەندرەت، لە ئایندەدا ئەوان دەبنە خاوەنی کوەک، کاتەک کوە گەورە دەبەت باوکی خەی دەکوژەت و دایکی لەخەی مارە دەکاتەوە.

کاتەک (ئەدیب) لە دایک دەبەت، جەکاسبەی دایکی بەئەوەی پەشبینی عەرافەکە نەیەتەدی، بەیار دەدات کوەکەی لەناوبەرەت. بەیە ئەدیبی کوەی ادەستی شوانەک دەکات و پەی دەەەت: ئەم مندا بەر دارستانەک بە دارەکەوە بیبەستەرەوە تاوەکوو دەمرەت. بەام شوانەکە دەی بە مندا کە دەسووتە و فرمانی گەورەکەی بەجەناهەنەت، بەکو مندا کە دەداتە دەستی خزمەتکارەکی (کەرینتەس) پاشا و پەی دەەەت: بیبە بە خەت. خزمەتکارەکەی کەرینتەس، مندا کە دەباتەوە بە گەورەکەی و ئەویش دەیکاتە کوەی خەی. کوەش لەژەر سایەی پاشادا دەژەت و دەبەتە شازادە، بەام هەتا گەورە دەبەت نازانەت کە کوەی استەقتینەی (کەرینتەس) نییە. ژەکیان عەرافی پەرستگەی دەلفی پەی رادەگەینەت: کە گەورە دەبەت، باوکی دەکوژەت و پاشانیش دایکی لەخەی مارە دەکات. ئەویش بەئەوەی لەم قەدەرە شوومە خەی زگار بکات، بەیار دەدات کە کەشک و مەملەکەتەکە بەجەبهەەت. کاتەک کە لەرەگەی دەلفیەوە دەچەتە دەرە، لەەگە لەگەە پیاوەکی پیرەپیاوەکی

ئینکاردا دەبەتە شەیان و پاشان کەنتەی خەی لە دەستدەدات و ئەو پیاوەو خزمەتکارەکەی دەکوژەت، بەبە ئەوەی بزانەت کە ئەوەی کوشتوویەتی، باوکییەتی و پاشای سیبینە و دواتریش شاژنە جەکاسبەی دایکی مارە دەکاتەوە و کاتەک دەزانەت باوکی خەی کوشتووە و لەگەە دایکی خەیدا سەکسی کردووە، لەنەو ئازاری هەستکردن بەگوناهدا دەتلەتەوە و لە ئەنجامدا چاوی خەی کوەر دەکات [2].

"گرەی ئەدیب"

فرەید بە تەەامان لە (ئەفسانەی ئەدیب) چەمکی باوککوژی لە سایکەلەجییدا تیەریزە دەکات. بەپەی ئەو تیەرییە، (لیبیدە- Libido) مەتیڤی کردەی باوککوژییە، ئەمەش جەرەکە لە گرەی دەروونی بە (گرەی ئەدیب – Oedipus complex) ناودەری دەکات. گرەی ئەدیب بەناوبانگترین تیەریی سایکەلەجییە، کە شوناسی سوبەکتی سەکسی شرەڤدەکات. بەپەی ئەو تیەرییە (گرەی ئەدیب) ئەوە پیشان دەدات کە مرەڤ لە تەمەنی مندالیدا، هەستەکی نائاگایی سەرنجەاکەشی بەرامبەر بە دایبابی ەەگەزی بەرامبەر و ەکابەری و ەق لەگەە دایبابی هاوەەگەز بە درووست دەبەت.

فرەید دەەەت: هەموو منالەک و هەموو مرەڤەک بەم گرەیەدا تەدەپەەن. یەکەم ئەبەکتی لیبیدە بە کوە، دایکییەتی. ئەو دایکی خەی خەشدەوەت و ەقی لە باوکەتی، چونکە دایکی ئەمی وەک مەعشوقەک داگیرکردووە. پاشان بەهەی هەەەشەی باوکەوە دووردەکەوەتەوە و ناچارە ەوو لە ژنەکی تر بکات، کە شەوەی لە دایکی دەچەت. ئەم دوو هەستە، لە مرەڤدا زەر ئاشکرا و ئاگایانە نین، بەەکو (نەستەکی) و نائاگایانەن[3]. پەشتر بینیمان لە تراژیدیایی سەفەکلیسدا ئەدیب نازانەت ئەوەی کوشتویەتی باوکی خەیەتی، بەەکو (لیبیدە) ئەو ماتە وزە سەکسییە، دەکەوەتە سنووری (ئید) ەوە و دواتر لە لایەن (ئیگە) و (سەپەرئیگە) وە ەەکدەخرەت و دابەش دەکرەت. بەپەی دەروونشیکاری فرەید، (ئید) دیوە تارییکەی ناوەی ئەمەیە، کەگایی جەشوخرەش و پاەنەرە سەکسییەکانە. فرەید پەی وایە: ئەبەکتی هەستبزەونی کوە بریتییە لە دایک، دەیەوەت دایکی ببەەتە موەکی ئەو. نا ئاگایانە لەژەر فشاری ئەنگەزە لیبیدەییەکاندا بە ئەوەی دایکی بەدەست بهەنەت، دەکەوەتە ەقبەرایەتی لەگەە باوکیدا.

لەئەنجامی ئەو ەقبەراییەتی گرەییەکی دیکە دروست دەبەت کە بە (گرەی خەساندن) ناودەر دەکرەت. گرەی خەساندن گوزارشت لە ترسی مندالی نەرینە دەکات بەرامبەر بە باوک، بەوەی کە ئەگەر ویستی

سکسی برامبر بە دایکی بنوێنت، ئوا باوکی بە بینی ئندامی نرینی سزای دەدات و دەکوێتە قناغی متبوونەو. بێ لە میتلژیای سفکلیسدا، کاتک ئدیب تەدگات لگە دایکی خی خوتوو، هست بە گوناه دەکات و لە سزای ئمدا چاوکی خی کوردەکات. بەپی فرید، ئم خکوەرکردنە، جرکە لە خخساندن، واتە لجیاتیی ئوی باوکی بیخسنت، ئدیب خی ئم سزایە بسر خیدا پیاددەکات. فرید بەتەامان لە لیبیدی نرینە، (گری ئدیب) ئاوژوو دەکاتەو و (گری ئلکترا) لە کچاندا دەدزتەو. بەپی شیکارییەکانی فرید، ئبکتی لیبدی کچانە، مەیلی سکسیە بە باوک. ئشقی کچ بە باوکی دەبتە هی ئوی لە دایکی دوور دەکوێتەو و لەبرئوی کچ (چووک) ئندامی نرینی نیە، بێ هستکی نائاگایی سرنجاکشی برامبر بە باوکی و کابری و قی لگە دایکی بە درووست دەبت، ئم ئیریبردنە بە (چووک) قی کچ برانبر دایکی زیاتر دەکات کە بچی دانیکی وای بو نبخشیو[4].

"حسار و سگکانی باوکم"

هەندی سیکسوایتە

مانی "حسار و سگکانی باوکم" یککە لە شاکارە ئدبییکانی (شرزاد حسن) کە پش دنیای پەسی ئازادی نوسراوە و هشتا دقکی زیندووە و کاریگری خی لدست نداوە. تکستکە دربارەی دوونیابینی کمایتی و سیاسی و ئایینی و خزانی کمگی کوردی دوت کە تدا باوک وکوو سیمبولی دسات پیکربندی شوناسی سکسی بکر دادژتەو. باککوژی وکوو قوترین پنتی تکستکە لە دووگش نیگا دا دردکوت. لنیگایی یکمیدا وکوو فمکی کولتووری و سیمبولیی خی نمایش دەکات. لنیگای دووهمدا باوک وکوو هەندکی بایلژی و سایکلجی دردکوت. دتوانین بن، کی بیرکی مانکە لە ژرکاریگری ئفسانی باوککوژی ئدیب نووسراوتەو. لووی سیسیلجییەو حسار بریتییە لە دستنیشانکردنی سنووورداکردنی سکسواییتە، لەلایەن سیستمە پاتریاریاکییەکانەو. دکرت حسار گوزارشت بت لە کمگی پاتریاریکی لگی نم و بهاکانییەو، شونی سکسوایتە دستنیشان دەکات و لە چوارچوی ئایین و مالی دستجمعیەو قتیسی دەکات. وکوو (ئو کمگە برایی باوککی ستمکار دیوت کوکانی لە سکسکردن لگە ژنانی ناو هزکی ببش بکات.)

حساری باوک پ لژنی جوانکیل و کیژ ی نازدار، و لا با ، کو کانی لا سکسکردن لگ ژنانی نو حسارک با بش دکات و دیان چپنت، زمانی هرکسک دبت وشی حرام دربت، وی بحالی ئو کسی خون با حرامو دبینت.

حساری باوک گوزارشتا لا سیستمی پاتریاریکی ئایینی کا چن سکسوایتا کنتا دکات. وکوو ئوی (میشل فک) لا (مژووی سکسوایتا)دا دت: لا سدی هژدهمدا کنتکردنی سکس دچتا ئستی "پلیس" لا کاتکدا پلیس ناتوانت ئم ئامانجا بهنتدی. پلیسی سکس بمانایی توندووتکردنوی قدغیک نیا بکو پویستی با سابندکردنوی سکسا لا گی گوتاری بککهاتوو گشتییو. فک دت: پشووتر وشکان با هیچ کدک دگوترانو، بام پلیسی زمانی و تکنیککانی زمانوانی وشگلی عیبا و ناشرینی داهنا و سکس لا نو زماندا کنتکرا. جگا لا خزانی (هاوسرانا و ژووری دایک و باوک) ئیدی هر زمانک لبارای سکسوا بدوایا دبوو بدنگ بکرت. گوتاری ئایینی، گوتاری پرودیی، گوتاری زانستی هموو گوتارکان کدکران. مندا کان تمکران لسر نگوتنی هیچ شتک لبارای سکسو. ئیدی سکسوایتا با بدنگی مایو و بارسوانی ئازادانی لا نو زماندا کنتکرا. ئگر کسک لبارای ویست و خولیای سکسی ئوانیتر بدوایا، دبوو گویکانمان بخونن، دممان لا بارای خولیاو ویستکانماو دابخین. ئا لرو دساتی زمانی، سسکوایتای لنو تکنیکی زمانوانیدا کرد با تابا، دبوو وشکان و گوتارکان بپاوین و لا فلتریان بدین[5].

با دت: هرکسک بتا ئم حسارو پویستا بخسندرت. هرکسک خونکی سکسی ببینت دبت بیچپنت. کس بی نیا له حسارکی بابدا بیر لا شتی خراپ بکاتو. بدیدی فک: چپاندنی سکس پیوستا با تکنیککانی دساتو، کا هژموونی خی بسر سکسدا دسپنت. کاتک دسات توانای کنتکردنی جوی سکسی نابت، ئیدی پسی چپاندن و سرکوتکردن دستپدکات.

باوک لنیگای یکمدا وکوو هندکی سیمبولی و کولتووریی، بشداری دکات لا داشتنوی پیکربندی شوناسی سکسی مرڤ. کووشتنی باوک بمانایی تکشکاندنی کی ئو بربستا کنکرتانی کا ئازادییا گریمانکراوکانی مرڤ سنووردار دکات. کوشتنی ئو

پلیسی کمایتییی کی دوت، مندا□□کانی بگ□□□ت بی تایپک لمرڤی گو□□ایی و چپنراو. باوک زیاتر لی چند مانایک هدگرت، باوکی خزانی، باوکی ئایینی، باوکی ووحی، باوکی ئیدلژی، باوکی کمایتیی. بدربینکی دیک، باوک بمانایی کی ئو سیستم پاتریاریکی دوونیا بینی سکسوایتی ئمی لسر بوونیادنراو. بدربیینی نیتچیک: تکشاندنی باوک، یکسانی بی مرگی نم و ئخلاقی ژردستی.

□□هندی سایکلجی

لنیگای دووهمی □□مانکدا، باوککوژی وکوو □□هندکی سایکلجی بسر تکستکدا زا□□. دتوانین "گری ئدیب" لی کارکتری گ□□□□□ودا دستنیشان بکین، کاتک د□□□ت: "دواژنی بابی نبوایی، قت نم دتوانی بیکوژم، وی لی □ابی هشتا بوکی مانگک بوو، کی □□ژکیان پرزی لگرتم و لسر ناعوررک، بی قرجکو قر بقرم وستا. لاونیو تم □اما. مکربازانی پتر خی بسر شوورکدا ش□□کردو و مکربازانی سنگ و قورسایی هردوو ممکی سوخمیان دادی و باخ□□ی کراس تنککیان پتر بی خواتر داخزاند و جگلی زر تنگی نوان هردوو ممکانی گژی کردم. لودا بوو سرم گژ بخوات و بی نو ناعوورک سرانگر بم. بی شرمانی پی وتم: سیری چی دکیت خسیوی نامرد؟! در دکیت…ئگر غیرت لی دمارتا هیی ئمشو باوکت لباوشی مندا دبت، شو نرم."

بی "گری ئدیبی" گ□□□رو، ئبکتی زی دایک لیبدیی سکسییی. گ□□□□□و ئو نمایندی دکات کی هستکی سکسی سرنجاکشی برامبر بی زدایکی بی درووست دبت و دیوت بتواوی بدستیبهنت و جش و خرشانکانی (لیبید) دیباتی ش□□ و □کابری و □ق لگ□□ لگ□□ باوکیدا و لرو بیرکی باوککوژی لا گ□□□□□ دبت. ئبکتی هستبزونی کو بریتییی لی دایک، دیوت دایکی ببتی موکی ئو. نا ئاگایانی لژر فشاری ئنگز لیبیدییکاندا بی ئوی دایکی بدستبهنت، دکوتی □قبرایتی لگ□□ باوکیدا.

بپی سایکلجی فریدی، لئنجامی ئو □قبراییتی گرییکی دیک درووست دبت، بی "گری خساندن" ناودر دکرت. گری خساندن گوزارشت لی ترسی مندای نرینی دکات برامبر بی باوک، بوی کی ئگر ویستی سکسی برامبر بی دایکی بنونت، ئوا

باوکی بە بەینی ئەندامی نەرینەی سزای دەدات و دەکەوەتە قەناغی متبوونەوە. خەساندن لە ئەمانی حەسار و سەگەکانی باوکم دا، لە دوو نیگادا دەردەکەوەت. لە نیگای یەکەمیدا؛ بابە پشیلەکان و کرەکارەکانی حەسار دەخەسەنەت. وەکوو لە نەڤلەتەکەدا دەڵەت: (“چاکە هەر شەوی یەکەکیان دەخەسنەم.” واتا: پشیلەکان. لەنیگای دووەهەمیدا، گەڕەوە خودی خەی دەخەسەنەت و دوای کوشتنی باوکی، وەکوو سزایەک لە گەڵەکەیدا پاە دەکەوەت تا کرم تەی دەدات و دەمرەت. ئەمەش لە کەتایی تراژیدیای(سەفەکلیس) بەدیدەکەین کاتەک پاڵەوانی ئەستوڵەکە بە سزای کوەرکردن، خەی دەخەسەنەت.

بە لیبیدەی کچانە باوک ئەبەکتی سەکسسیە، لە کچانی حەساردا، بەشەوەیەکی بەرچاو خەی ئاشکرا دەکات. کاتەک گەڕەوە باوکی ناو حەسارەکە دەکوژەت، کچەکان بەمەرگی بابە نیگەرانن و دەڵەن: “کوا چیت لە باوکی عەگید و چەنگەلمان کرد؟ کوا چیت لە مەردی خاسمان کرد؟ ئەو پیاوەی مندالی نەو بەشکەیان پە دەترسان؛ ئەو پیاوەی چاپوکترین سوار و چاترین حەیران بەژ بوو.” کاتەک مندالە خەی دەخەسەنەت، لە دایبابی ڕەگەزی دوور دەکەوەتەوە دەیەوەت کەسەکی دیکە، هاوشەوەی ئەبەکتی لیبیدەی سەکسییەکەی بدەزەتەوە. ئەمەش لە دوای مەرگی باوکی حەساردا دەردەکەوەت، کە یەکەک لە کچەکانی حەسار عاشقی شەلەی زەنوان دەبەت.

لە ئەمانەکەدا لیبدەیی سەکسی کوانە بەکووشتنی باوک دەچەپەنردەت، وەلە لیبدەی سەکسی کچانی حەسار بەڕوونی خەی نیشان دەدات، کاتەک گەڕەوە لەبارەی جەش و خرەشانەکانی خوشکەکانییەوە دەدوەت و دەڵەت: “خوشکە قەیرەکانم بەنی پیاویان نەکردبوو، لە حەیبەتان دەچوونە گژ ئەسپەکەی باوکم”. بە تەکەڵەکشکردنی تیەری سایکەلەجی فرەیدی لە خوەندنەوەی تەکستەکە، تیەری شیکاری خەونەکان لە نیگایەکی دیکەی ئەمانەکەدا دەردەکەوەت. کاتەک باوکە بەدزییەوە دەچەتە ژووری نووستنی کچەکان، لە جووەی لەوان و پەڕووی چاوەکانیان ورد دەبووەوە سەرپەشی تەی هەدەدایە سەردەموچاوی زەردهەڵگەڕاوی خەم لەنیشتوویان، تا بزانەت بەدەم ئاپەین لەخەوەوە ناوی چی نەرینەیەک دەتە سەر زاریان. بەپەی تیەریی فرەید، خەون ناوەڕەکەکی ئاڵەز و شاراوەی لیبدەییەوە نەستەکییەکەوە هەیە، لە خەوندا خەی تەردەکات. بەدەربەڵەنەکی دیکە، سینارەی خەون لەپاشماوە چەپەنراوەکای ڕەژدا درووستدەبەت، لە کاتەکی نائاگاییدا دەردەکەوەت و خەی تەردەکات. فرەید دەڵەت: هەر خەونەک بەدیهاتنی ئارەزوویەکی نەستەکی چەپەنراوە[6].

ئارەزووە لیبدەیەکانی کچانی حەسار لە خەونەکانیاندا تەر دەکەن. هەندەکیان لەترسی ئەو باردەخە نەستەکییە، خەیان دەبەستەوە، نەوەکو بەدەم خەونەوە بڕان و ئارەزووەکانیان لە شتەکانی دەوروبەر تێربکەن. سایکۆلۆجی فرۆیدی گرنگییەکی ئەجکار بە سیمبولەکان دەدات لە فڕۆماسیۆن ی خەونەکاندا. سمیبوولیش لە ڕۆمانەکەدا هەن لە نموونەی (شمشێر و گۆچان و سندۆ) گوزارشتن لە (ئەندامی زاوزێی نێرینە).

سەرچاوەکان:

سيغموند فرويد: الطوطم والحرام. ترجمة جورج طرابشي، الناشر:دار الطليعة للطباعة والنشر، 2008.

The legend of Oedipus
https://www.greekmythology.com/Myths/Mortals/Oedipus/oedipus.html

Sigmund Freud: The Book of :(The Psychopathology of Everyday Life and (The Interpretation of Dreams ..1899) ..pdf

4.Sigmund Freud:(The Interpretation of Dreams ..1899)..pdf

ئاراس سەعید: لێبارەی مەژووی سێکسوالیتێ، ماپێی چاوی کورد. بەوانە:
https://chawykurd.com/2023/02/22/%d9%84%db%95%d8%a8%d8%a7%d8%b1%db%95%db%8c-%d9%85%db%8e%da%98%d9%88%d9%88%db%8c-%d8%b3%db%8e%da%a9%d8%b3%d9%88%d8%a7%da%b5%db%8c%d8%aa%db%95%d9%88%db%95/?fbclid=IwAR3S26X_r9OpyOLQ3obRHjEdnRNk0iBrXv0hcfu9x4q0PjcbuIt9wBWvD_o

(The Interpretation of Dreams.(1899

شێرزاد حەسەن: حەسار و سەگەکانی باوکم. چاپەمەنی مانگ، چاپی چوارەم، 2021.

گفتوگۆ لەگەڵ شانۆکار ژیار ئیسماعیل.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئیلیاس

ژیار ئیسماعیل: دڵخۆش ئاراستە و ڕێڕەوی ژیان بەرەوپێش دەبات و گەرانکاری دروست دەکات
ژیار ئیسماعیل: شانۆ کاریگەری بنچینەیی لەسەر کەمڵگە و ژینگە و شێوازی ژیانی تاک هەیە
ژیار ئیسماعیل: ناتوانم بیربکەمەوە ئەگەر شانۆکار نەبم
خاتوونی هونەرمەند "ژیار ئیسماعیل" یەکێکە لەوئێکتڕانەی کەشوهەوای پەنجەی لە نەو شانۆی کوردی دیارە، بەشداری چەندین شانۆگەری کردوە، خاوەنی خەڵاتی باشترین ئەکتەری فیستیڤاڵی شانۆی منداڵان بووە لە هەولێر،کارەکانی لە (کوردستان ،ئێران ،سوید، ئەڵمانیا) نمایش کراوە،لەم ماوەی دوایی توانی بەوانامەی ماستەرلەژێر ناونیشانی (ئێرکی پەداگۆجی نوێ لە نمایشی شانۆیی منداڵان) بەدەست بهێنێت. ئەمە بە زیاتر ئاشنا بوون بە کارو چالاکییەکانی ئەم هەڤپەیڤینەمان لەگەڵیدا سازداوە.

*سەرەتا پەیمان باشە باس لە چۆنیەتی ئاشنا بوونت بە هونەری شانۆکەیت .

- من ژیار ئیسماعیل حەوزلە 1989 لە شارێ جوانەکێ هەولێر لەدایک بووم ، دەرچووی پەیمانگا و کۆلیژی هونەرێ جوانەکانی هەولێرم لە بەشی شانۆ/ نواندن ، هەڵگری بەوانامەی ماستەر زانکۆیی سەلاحەددین –هەولێر2022 بە ناونیشانی(ئێرکی پەداگۆجی نوێ لە نمایشی شانۆی منداڵان) ، نزیکەی لە 25-30 نمایشی شانۆ وەک ئەکتەر بەشداریم کردووە ،خەڵاتی باشترین ئەکتەری شانۆی منداڵان پەدراوە لە فیسڤاڵی شانۆی منداڵان لە هەولێر لە ساڵی2010، بەشداری چەندین نمایشی شانۆیم کردوە لە (تورکیا،ئێران،سوید ، ئەڵمَانیا) لە ئێستادا مامۆستام لە بەرەوبەرایەتی چالاکی قوتابخانەکان خزمەت بە جیهانی منداڵان و شانۆی قوتابخانەکان دەکەم ، وەک دەبلێر کاری دەبلاژ بە دراما و فیلمە بیبانییەکان دەکەم ، سەبارەت بە ئاشنا بوونم بە هونەری شانۆ دەگرێتەوە بە بنەماڵە و

خەزانەکەم کە چەندین هونەرمەندی تێدا پەروەردە بووە ، باوکم لەساڵی 1952 لە شاری هانیە وەک ئەکتەر دەستی گەراوە ، وە دوو خوشکی گەورەتر لە خۆم دەرچووی شانۆن و ئەکتەری دیارن ، جگە لە کەسە نزیکەکانی ناو بنەماڵەکەم کە ئەکتەر و شانۆکار و میوزیک ژەنی بە توانان بێ ئەو جیهان و ژینگەیی من تێیدا گەورە بووم زۆربەیان هونەرمەند بوون ،کە بە من بوونەتە رێنیشاندەر و شانازی .

*ئەوە لە خەزانەکی هونەرین تاچەند ماناوە هەکار بوون بە ئەوەی هونەری شانۆ هەبژێرت؟

- بەگومان ، کاریگەری زۆر ئەرێنییان لەسەرم هەبووە ، وە دایک و باوک و خوشک وبرا هەمیشە پاڵپشت و رێنماییکارم بوونە هەمیشە هەکاری بۆا بە خەبوون و بەردەوامی منن ، ئەمەش وایکردووە بەردەوام بم و دانەبڕم هەمیشە کارەکەم ، پیشەکەم ، هونەرەکەم بە بەرزی سێبر بکەم و دەسەز بم بێیان .

*سەرەتا بە هونەری نواندن دەستت پێکرد بەڵام لەم دواییەدا کاری دەرهێنانیشت کردوە زیاتر خۆت لە کامێیان دەبینتەوە؟

- هاستە چونکە من لە پێمانگا و کۆلێژی هونەرە جوانەکان پسپۆری نواندنم تەواو کردوە، هەمیشە تواناکانی خۆم لە ئەکتەر و بەرجەستە کردنی ئەو بینیوەتەوە، بەڵام هەر لەوە نەماوە دەستم بەکاری دەرهێنان کرد بە نمایشی شانۆی منداڵان کە لە فیستیڤاڵی چالاکی قوتابخانەکان نمایشکرا بە ناوی (سەمای کچە پەمەیەکان) هەستم کرد دەتوانم لەدەرهێنانیش سەرکەوتوو ببم تا بتوانم زیاترخزمەت بە هونەری شانۆ و نمایش و جیهانی منداڵان بکەم ، بۆای من ئەکتەری سەرکەوتوو دەتوانێت ببێە دەرهێنەر و هاهێنەری باش .

*هونەرمەندێکی دیار کراو هەیە کاریگەریان لەسەربەرزتان هەبووبێت؟

- کە وتمان هونەر واتە بە هەموو بەشکانییەوە بێە دڵەم، بۆە هەر هونەرمەندێک هونەرێکی ئاست بەرز پێشکەش بکات ، بەگومان کاریگەری دەبێت چۆڵی لێدەبینم و دەخەش دەبم .

*وەکو شانۆکارێکی ئەکادیمی لە ئێستادا شانۆی کوردی چۆن دەبینی؟

- بداخو، شانی کوردی خریک برو دامان و ووخان دچت ، بتایبت لشاری هولر کئوش جگای داخ .
*چن دوانیت رخنو رخنگری شان لکوردستان ؟

- یکک لگرنگترین ئو هکارانی کلکمگ دا لپشکوتن و گرانکاری یشیی دستی بای هی، خنی تا خن نبت بونیاد نابت ، چونک خن ئاراست و رروی ژیان بروپش دبات و گرانکاری دروست دکات ، و چارسری ئو کشان دکات، کبتهی دست نیشان کردنی ئو کم کوییی لو ناوند هی ، بام ئایا ئم لشانی کوردی خنگرمان هی؟ ئایا شانکاران رحی خن لگرتنیان هی؟ ئایا تا ئستا درهنرانی کورد و شانکار لحزوو ئارزووکانی بینران شارزان دزانن ئوان چیان دوت ؟ بگومان تا ادیکی زر وامکان بنخر بی ناتوانین نخن گری ئکادیمی و نشانیکی باشمان هبت، دتوانم بم خنگری شانی کوردی بپنجی دست دژمردرن .
*تاچند شان کاریگری لسر کمگا هی، راست شان قوتابخانی گل ؟

- هونر بگشتی و هونری شان بتایبت کاریگری بنچینیی لسر کمگ و ژینگ و شوازی ژیانی تاک هی ،شان دتوانت گرانکاری یشیی لکمگ بکات ، بشداربت لبرو پش چوونی کایکانی ووات ، لپاراستنی کلتور، لبها کمایتییکان ، هستکردن بربرپرسیاریتی ، هستی نیشتمان پروری ،و ئوی زر گرنگ زربی دروننا سان و پروردناسانی هاوچرخ درکیان بی شان کردو لپرسی فربوون و برگایکی کاریگرو باش دادنرت بپروردکردنی تاککی تندروست لناو کمگ . بی شان هم ئاونی گل، هم ئاوتی گل .
*لم دواییدا ماستر نامت لسر شانی مندان بدست هنا ئگر بکرت باس لناوکی ماسترمانک بکیت؟

- تنزی ماستر نامکم لژر ناونیشانی (ئرکی پداگجی نو لنمایشی شانیی مندان) وک یکم نامی ماستر لسر ئاستی کوردستان لبابتی (پداگجی) بپلی نایاب پسند کرا ، لم تنز ئکادیمییدا شییکاری بسنمایشی شانی مندان کراو، کتاچند شان کاریگری لسر پرورد و

فەرکردنی فەرخوازان هەیە ، کە لە ئاستادا لە ووتاتە پێشکەوتو خوازکان(شانۆ، دراما ،تەکنیک، سینەما) وەک گرنگترین هەکاری فەربوون بەکاردێن ،دەتوانن زۆرترین ئەنجام بدەن بە دەستەوە . وە کارم لەسەر خودی مامۆستا کردوە کە وەک ئەکتەر ڕوو دەبینێت بە مەبەستی فەرکردن، بۆیە پێویستی بە میتۆد و تەکنیک و لێهاتوویەکی زۆر دەبێت، گرنگی دان بە جەستە و دەنگی کە دوو بواری گرنگ لە شانۆدا، مامۆستاش لە پێل بتوانێ سوود لە شانۆی پێل ،ڕوو بینینی فەرخوازان ببینێ بە پرسیاری فەرکردن وەک(کەنفەشیەس) فەیلەسوفی یونانی دەڵێت " پێم بڵێ بیرم دەچێتەوە، نیشانم بدە دەنگێ بیرم بمێنێت ، بشداریم پێبکە هەرگیز بیرم ناچێتەوە" ئامانج گرنگی لایەنی کرداری و پراکتیکی وانە وتنەو پرسیاری فەربوون دەردەخات ، کە چیتر فەرکردن لە سیستمی بانکی پاولە فرێری نەهێلینەوە ،کە فەرخواز مشکی وەک بانک تەنیا زانیاریەکان وەربگرێت. دەبێت هەنگاوی نوێ بنێن بگەینە ئاستی ووتاتانی پیشکەوتوو ،لە پرسیپەروەردەو فەربوون فەرخواز سەنتەر بێت ، ڕەخنەگر بێت ، داهێنەر بێت ،بەئامانج پێوستمان بە میتۆناسی (پێداگۆجی)ە، تا کارامەیی مامۆستا بگاتە ئاو ئاستی لەرگەی شانۆ ، چیرۆک ، یاری ، ژینگەیی ئازاد و چڕ بەخش فەرخوازی داهێنەر دروست بکات .

*چۆن دەڕوانیتە ئاستی شانۆی منداڵان لەکوردستان؟

-بەداخەوە ئاستی شانۆ بەگشتی لاوازە، کە ئەم خاڵەش گرفتی سەرەکی تەنزی ماستەرکڵاسە کە هەکارەکانی خراونەتە ڕوو. گرنگترین ئاستەنگ لەبەردەم شانۆی منداڵان و شانۆی قوتابخانە ئاستەنگی کەمایەتییە کە تەڕوانینی بشێک لە خەزان وایە کە شانۆ ڕەگێ خشکەرە تا فەرخواز لە وانەکان دور بکەوێتەوە ،ئەم ڕوانگە هەڵەیش بە داخەوە بە شکستی فەرخواز کۆتایی دێت، هەروەها مامۆستا و بەرپرسیاری قوتابخانەکان تەنانەت بشێک لە پسپۆرانی پەروەردەش بشدارن لەو ئاستەنگە ، چونکە شارەزایی چەمکی شانۆیی پەروەردەیی نین ، کە شانۆ هەکار و گەیەنەرێکی گونجاو باشە بە سەرکەوتنی پرسیاری فەرکردن. خودی شانۆکاران و مامۆستایانی شانۆش لە وئاستەنگیە بەدەر نین ، زۆربەی دەرچووانی پەیمانگا و کۆلێژی هونەری جوانەکان لە بوارەکانیان دوورن و تەنانەت وەک مامۆستاش ئامادە نین وانەی هونەر بە گرنگ سەیر بکەن لە قوتابخانەکان ، بە داخەوە بەئاگان لەوەی هەموو وانە زانستیەکان بە ئاوەی بە سەرکەووتوانە بە ئامانج بگات

دەبێت بە هونەری شانۆدا تێپەر ببیت ،چونکە پیشەی مامۆستا بۆئاگا یا بە ئاگایانە خۆی لە ئەکتەر و نواندن دەبینێتەوە .

*ئایا هەموو حەزو ئارەزووەکانت لە شانۆدا بەدیهاتوون؟

- ناتوانم بیربکەمەوە ئەگەر شانەکار نەبم ، دەبوایە چی بام؟ هونەر و شانۆ ئەو رەگایەیە کە هەرگیز هەستم نەکردوە پێشیمان بم لە هەبژاردنیان .

*ئەمە زۆر سوپاست دەکەین بۆ ئەو دەرفەتەی بۆ ئەمێت بۆخشی هیوای سەرکەوتنت بۆ دەخوازین.

- منیش رۆز و خۆشویستیم هەیە بۆئەو بەسەر کردنەوەتان.

هەڤپەیڤین – **کامەران حاجی ئیلیاس**

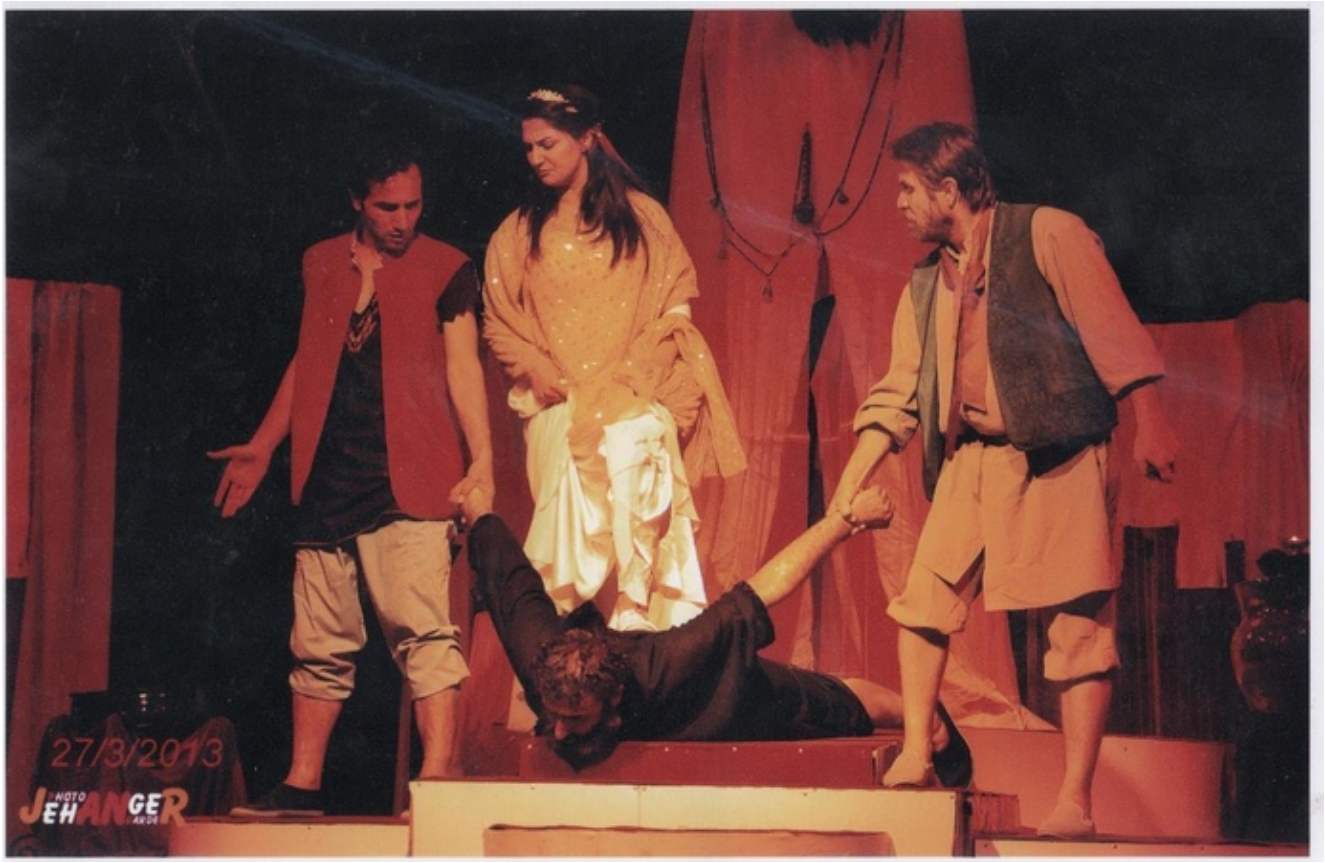

سروود وەک فاکتەری دڵدان.. سەردار جاف

پێشەکی

پێش ئەوەی ڕەچنە نێو باسەکەمانەوە دەمانەوێت لەوەها هەنگاوێکەوە دەست پێبکەین کە دەبنە هۆکاری سەرهەڵدانی سروود و خودی سرووديش دەبێتە فاکتەرێکی سەرەکی دڵدان بە بەرخودان و هەڵگیرساندنی شۆش و ڕاحی گیانبازی لای تاکی کۆمەڵ ، ئیدی لە پێناو پرسێکی دەستنیشانکراو دا ژیلەمۆیەکی ڕووە و خەفەوە بوو دەکاتە بورکانێک و دامرکاندنەوەی زەر زەحمەت دەکات ئەگەر ئەو شۆش و ڕاپەڕینە بە ئامانجە دیاریکراوەکانی نەگات .

کەواتە سروود لە نەوەی سیاسەتە ودەتوانین بڵێین سیاسەتە بە باوکی هەر یەک لە (جەنگ و شۆش و ڕاپەڕین) دادەنرێت ، و بەر لە دەسپێکی هەریەک لەکەڵانی سیاسەت و گرتنەتەری تەژمی خونەرَشتن ، ڕەگاگەل ورەوشونی ئاشتیانە و دیپلەماسیانەی هەمجەر هەن دەبنە مایەی دوور خستنەوەی گیان لە دەستدانی مرۆڤکان ، کە دانوستان و دەموودووی سەر مێز هەن شانۆکەوی پرسکان دەکرێت و لە لایەن دوو لایەنی نەیارەوە دەخرێتە پێش چاو بە توژینەوە و بەرچاو ڕوونی و دوورکەوتنەوە لە خونەشتن ، ئەو کات هەر لایەنە وهەم بیروبۆچوون و بیروڕاکانی لایەنی بەرامبەری لا گەڵالە دەبێت ، هەم لە تەوانین و ڕامان لەو بیرویۆچوونانە ئامانج و مەبەستەکانی تا ئاستی بە دەستهێنان و کەموکوڕی لاڕوون دەبێتەوەو هاوکات لێکدانەوە و شرۆڤەی ڕەوشکە دەخاتە پێش چاو ، جگە لە ئامادەسازییەکانی تەکنیکی سەربازی و ئابووری و کاردانەوەی لای خەڵک و زەر شتی دیکەی جەنگ ، ئامادەسازییەکانی سرووديش لە بەرچاو دەگیرێت کە لە زەربەی شەرکان بە لەشکرێکی تایبەتی ناوزەد دەکەن .

ڕەنگە هەندێ لە ژانرەکەمان دوور بکەوینەوە و پەل بە ئەملاولا بکوتین لە هەر سیاسەت بە سروودەوە پەیوەستە ، بەیە زەروورەتە بە کورتی تیشکی بخەینە سەر ، پەیوەست بوونەکەیش بەم جۆرەیە :

سیاسەت, جەنگ, شۆش, ڕاپەڕین, سروود

سیاسەت چییە ؟

((دەربەی پرەسیسکی دروستکردنی بەیار و دابینکری ـ ملزمی هەر کۆمەڵگایەکە و بەها ماددی و مەعنەویەکان لە خە دەگرێت و ئاماژەیەکە بە داواکاری و گوشاربەکاربردن لە ڕەگای بەدەستهێنانی

ئامانجەکان لە چواچێوەی پلانی تاکتیکی و کەمپەین و دامەزراوەکان و دەستەبژێرەکان بە پێی ئایدیای دیاریکراوی خۆیان لە سەر ئاستی ناوخۆیی و هەرێمایەتی و نێودەوڵەتی ، سیاسەت بە خوی پێوەندی نێوان میر و رەعیەتە کە حاکم دەسەڵاتێکی باڵایە لە کەمپەگاکانی مرۆڤایەتی ، دەسەڵاتی سیاسی بە واتا باڵادەستی تواناکان بە سەر رەعیەتەکاندا ئیدی کار بکەن یان کار نەکەن لە جەرگەکەدا بیانوو ئەنجامی بدەن یان نەیانوێت)) .
سروود ، وەک هەزی مقاومەت و بەرخودان و فیداکاری تەکمیتر دەکات لە پەناو پرسە نەتەوەیی و نیشتیمانی و ئاینییەکان بە هەمان شێوە دیفاکتۆیەکی گرینگی بواری سیاسی و فاکتەرگەلی هوروژاندنی هەموو پرسکانە ، بە رادەکی حەماسییەتێوە لە بەردەم شاڵاوی غەدر و غوبن و خیانەت و چەوساندنەوە دەوستێتەوە ، هاوکات سروود لە جەنگی نێو دەوڵەتاندا رۆڵی سەرەکی بینیووە ، رەنگە زەرمان سروودەکانی شەڕی عەراق و ئێرانمان بە بیردا بێت ، تەنانەت سروودی وا هەبوون سنووری جەنگەکانی دەبەزاند و لە لایەنی بەرامبەرو لای تاکەکان دەگوترانەوە . هەروەک ئاماژەمان پێدا و باسمان لە (جەنگ و شەڕش و راپەڕین) کرد پێمان باشە بە کورتی لە سەر هەریەک لەم حاڵەتانە بدوێین .

جەنـــــــــــــــــگ :

پێمانوایە رەچوونە نێو وردەکارییەکانی سیاسەت مەودایەکی دوور و درێژی دەوێت و بە ئەنجامیش ناگەین و هەر ئەم بە ئەنجام نەگەیشتنەی خەکیش رووە و جەنگی بەردوون ، بە ئەوەی دوور نەکەوینەوە و هەر لە سنووری خەمانەوە دەست پێبکەین ، جەنگی عەراق و ئێران بە درێژترین و خوێناویترین جەنگی سەدەی رابردوو دادەنرێت ، کە زیاتر لە یەک ملیۆن مرۆڤی تێدا کوژراوە و 400 چوار سەد ملیار دولاریش تێچووی ئەو جەنگە بووە ، هەروەک گوتمان پێش جەنگ کەمپەین دانوستان و گفتوگۆ هەن بگیرێتە بەر بەرنامی لەم جەنگەدا ئەگەر بەراورد بە خودی جەنگەکە بکەین هەست دەکرێ نەوبژیوانی لە نەوانیاندا زەر کزو لاواز بووە و هەردوولایش مەیلی جەنگیان هەبووە ، ئیدی هەر یەکەو پاساوێکی بە خەی هەناوەتەوە سیاسیانە هەوەی چەواشەکاری و چاوبەستی خەکی خەیان کردووە و ئالییەتی شەیان خستەگەڕ و دواتریش سروودبێژان بە جەنگەکە و هاندانی خەک بەرەو بەرەکانی شەڕ سروودی حەماسییانەیان چەیوە زەر جاریش بە باڵای دەسەڵاتداران سروودەکان گوتراون ، ئەستایشی لە گەڵ بێت راست و دروستی جەنگەکە نادیارە و لە ناوخودی عەراقدا دوو بەرە هەن بەرەیەکیان باس لە رەوایەتی دەکەن و بەرەکەی دی پێچەوانەن .ئەمە

مشتەکە لە خەروارێک کە زۆر نزیکە لە خەمان و لە نێو رووداوەکانیدا ژیاوین ، بینیمان کە سروود چ هەڵایەکی دروست کردبوو لەو سەردەمەدا چ لە عێراق چ لە ئێران ، کەواتە سروود ئالییەت و میکانیزمێکی هاندان و دڵدانە بۆ بەردەوامی جەنگ .

شـــــــــــــەش :

شەش بۆ دەستەواژە سیاسییەکەی بەواتا قورتار بوون لە ڕەوشی هەنووکەیی چەقبەستوو و گواستنەوە بۆ قۆناغێکی دیکەی باشتر یان خراپتر ، شەش هەرچەندە بۆ خۆی دەستەواژەیەکە سۆسیالیستەکان دایانهێناوە و بەمجۆرە لە چەندین وڵاتدا شەشی چەکداری ڕوویداوە جگە لەوەیش شەش لە چەند جۆرێکدا خۆ دەبینێتەوە لەوانە :

1 ــ شەشی کێنباو ، کە شەشی فەرەنسی 1789 بۆ یەکە لەو شەشانە دادەنرێت .

2 ــ کودەتا سەربازییەکان کە لە لایەن سەرکردە سەربازییەکانەوە ئەنجام دەدرێت .

3 ــ شەشی نیشتیمانی دژ بە داگیرکەری ئیستیعمارین لەوانە شەشی خەڵکی جەزایر .

4 ــ شەشی نەتەوەیی کە دەسەڵاتدارانی هەر یەکێک لەو وڵاتانەی لە چەند نەتەوە و زمان و ئایین پێکدێن و زۆرینەی دەسەڵات پشتڵی مافی ئەوانی دی دەکات و هەوڵی سینووی خاک و ناسنامەی دەدات ، لەوانە ، شەشکانی کورد و فەلەستینییەکان و پێنگەکانی تامیل و بیابانی ڕۆژئاوا و ناکۆرنۆ کەراباغ و چەندانی دیکە .....

هەر یەکە لەم شەشانە زەمینەی لە بار و ڕسکاوی خۆی هەیە و بەدەنگەوە چوونی خەڵکی هەیە و بە هەمان شێوە سروود لەم شەشانەدا سەرقافڵەن و لە پێناو مەبەست و ئامانجێکی پیرۆز سەر هەڵدەدات ، دژە بەین پیرۆزی لەم شەشانەدا بوونیان هەیە چونکە زاڵم و زۆردار ئەوانی دی دەچەوسێننەوە و کورسی فەرمانڕەوایەتی توندتر دەگرنە دەست . هاوکات هەقی خەڵکی دی پشتڵ دەکەن بۆیە سروود لەم حاڵەتانەدا گیانی خۆفیداکردن گشتگیر دەکات .

ڕاپەڕین یان ڕابوون :

هەرچەندە هەندێک پێیان وایە ئەمەیش لە بازنەی شەشدایە بەڵام ئەمە پەمان وایە هەم لە ڕووی سیستماتیکی گیانی ژیان و بەرخودانکانەوە هەم لە ڕووی گیانکاری بۆ سروودەوە جیاوازە لە شەش ، چونکە لە شەشدا سروودکان حەماسین و نها ئەو حەماسییەتە وا سەردەمی بۆ سەردەچێت و سروودی هەمن و ئارام و لە سەرخۆ جێی دەگرێتەوە ، کەواتە لێرەوە بەمان ساغ دەبێتەوە کە سروود بۆ پێی سەردەمکان گوتراوە ، ئەگەر دیقەتی سەردەمی شەی چەکداری و مقاومەت بدەین سروودکانی پێ لە تەونی حەماسییەت بووە بۆ

شگان گوتراو و ئستایش کە سردمی رژانە سر شقامە سروودکانیش بە پی سردم هوی کپبوونوی حماسییتی بە دراو . ئوی پی دوتری بهاری عاربی و سبینش دش بە پایز بە شون و واتانی دی وسف بکر ، ئو قناغ گانکاری و برو پشچوونانی کە پشتر و زوو لە فلسفکانی سسیالیستی دمانخوند و کچی بو دیدی ئوان نشکایو و بە ئاراستیکی دی هنگاوی نا .

سروود چییە ...؟

زرجار لە هزرماندا بیر دکینو ئاخە سروود چییە ... ؟ بنماکانی چین و ئاخە هریکک لە ئبَمە ئاساییە ببتە سروود بژ چونکە زرمان پمانوایە سروودبژان چ دنگکی بە سازو خشیان نییە ، گکی حماسییە و هدقوت ، هوددین ئرککانی سروودبژ و ماهیتی سروود روون بکینو و جخت لە لاینە شاراوکانی بکین ، هرچندە بە خی بە سرتایکی سانا دژمردرت .

سروود بە خی دنگکی هونری سروشتییە پشکش بە خکی دکرت و هر یکک بە پرسە هستیارکی سوودی لوردگرت و بە چژ ورگرتن لە سروودکان گیانبازی لا دخوقت ، چونکە گوگرتن لە سروود خی لە خیدا تقینویە بە رووی زوم و زرداری و رتکردنوی بندستییە ، ئمە بە سردمانی پشوو باو بوو ، ئستا بە ئو بهار و پاییزانی دنە ئارا سروود بە ئو چژی لوردگیرت کە مافی مریی و هاواتی بوون هبت و بادستی دیکتاتریيت رت بکاتو ، کاتک زوم و زرداری و چوساندنو و پشلکارییکانی مافی مرڤ و تاکی کمە قبستکردنی ئازادی و لە پکوتنی بیروراکان و هناسکشانی ئازادی بیری نتویی و چینایتی و هژماردنی مرڤ وک مرڤ لە نخشی ژیانی رژانە دسدتو ئو کاتانە مرڤکان لە هولە و کششدا دبن بە نهشتنی ئو کمدانانی درگاکانی سرفیرازی ، سروود بە هر شش و رابوون و راپینک نخشە رگای جشدانی شش و راپینکانە .

سروود بریتییە لە پارچە مزیککی نیشتیمانی و نتویی و ئایینی وروژاندن و هاندانی پو دیار و بە بژن و بای نیشتمان و نتو وخباتی گلکیدا هددا ، سروود و گرانی دوو ناوی یک کرکن ئویش لرانوی وتی کشدار و بە کش لە سر ریتمکی دیاریکراو لاواندنوکیشی هاوتریب دبت لە گە مزیکدا هندە جاریش بە بە ژنینی مزیکیش دچت ، ئوی باو لە سر دستواژی تکنیکیدا باو هگوتن بە نیشتمان و نتو و ئایین

پی دگوتر سروود و ئویشی بژن و بای جوانی و خشویستیدا هدت پی دگوترت گرانی ، بپی سردم و رژگارکان هر یک لم دوو ناو (سروود و گرانی) هر جاری یککیان لبرودا بوو و لناو کمکی دیاریکراودا باو دبت ، بنموونلسردمی سرتای ئیسلامدا ناوی سروود بژان پرسندووتر و گشکردووتر بوو لگرانیبژان ، بم پیدتوانین بین قناغکانی (جنگ و شش و راپین) ن ، کگشبسروود ددن ، و گرانی لم زمندا باوی نامنو هکارکانیش زرن ، بنموونلسانی هشتاکانی سدی رابردوو و شی عراق ئراق و بردوامی بزاڤی رزگاریخوازی نتویی کورد وایکرد بوو هموو مک یان هموو خانوادیک یا دوو و زیاتر قوربانی هبت ، کست کوتنیش وک دیار و باو لکمگاکاندا ، سردمی گرانی بتواوی دستو و تاکیش یان زر لئم و مانان بچژ ورگرتن لئاواز و مزیک لبر خو وننیکی میلدی تدا روو ددات و رنگبهی ئو داب و نریتی کمگاو ننگ بت یان بکوتبر تانو تشر کلبر خو گرانی بت ، ناچار پنا بسروود چین دبات و سروودیش بخی جرک لهچوونی ششگی دووروژنت نخاسمبئو خانوادانی یککیان لسنگرکانی پشمرگایتی لدست ددا یان رییکیان بهی ئینتیمای سیاسی بیکلگروپ سیاسییکانی بزاڤی رزگاریخوازی نتوییمان لسدار ددرا ، کزربی شهید و قوربانییکانی سانی هشتاکان لناو کورددا لسدار دراون و دوای ئو شهیدانی سنگری پشمرگایتی دن و پاشتر ئو شهیدان دن کلشی عراق ئران گیانیان لدست داو ، لسردمی ئیمشماندا هرمی کوردستان لسایی ئو خشگوزرانییو ناوی سروودبژکانی لبیرکراو و تنها گرانیبژان بدر کوتوون و برژگاری ئوان واتا گرانیبژان لقم ددرت و زرک لئمی ئدیبان گلوگازندمان زر کدسات ئو بایخی بگرانیبژی و هونرمندی دراما ددات بنووسرانی نادات ، لکاتکدا نووسرانیش هونی برهمکانیان .

سروود لکی گشتیدا میلدییک بپی بنچ ئاوازییکی دستاو دست دکرت و لکاتی جنگ و شش و راپینکاندا دگوترنو و لگک و بانان مندان لاسایی ئو کاتان دکنو و سنگر لیک دگرن و جاروباریش یک دوو مندالئو سروود هژنران دننو ، سروود لبنتدا پویستکسی دنگ خش و بسز و حماسی بیتو ناکر هر یکک لئم هستت و سروود بچرت لناو کورددا ئو دنگانی زیاتر بسروود لبار بوون ، (شڤان

پەروەر ، تایر تەفیق ، ناسری رەزازی ، لالە رەنجدەر ، ئازاد خانەقینی ، کاوە ، نەجمی غوڵامی ، فواد ئەحمەد ، ئیبراهیم محەمەد ، کامەران عەبدولرەحمان ، تاهیری خەلیلی ، وهتد)
بەداخەوە تا ئێستا لە ناو کورد دا تیپێکی مۆزیک تایبەت بە سروودمان نییە کە ئەم ئەرکی وەزارەتی رۆشنبیریە تیپی سروودی نیشتیمانی دابمەزرێنێت و بڕوای پێبدا ، چونکە پڕە سەندنی گۆرانی و لەبار بردن و جاڕدانی مەرگی سروود خێی لە خێدا رەحە نیشتیمانیەکە لە ناو تاکی نەوەی دادە دەسرَێتەوە و ئەو گیانە نیشتیمانی و نەتەوەییە لە بار دەچێت لە کاتێکدا ئەم تا ئێستا لە شۆشێکداین بڕەو دەوڵەتێکی سەربەخۆ .
سروود لە کۆمەڵە بنەمای تەکنیکی هونەری پێکهاتووە هەر ئەمەیش وای کردووە کاریگەری بەسەرەوە هەبێت ، لە سەرەوە بە وردی هەموو ئاماژە بوون بە سەرهەڵدانی سروود و ئەو هەکار و فاکتەرانە چین سروود دەننە ئاراوە و ئێستایش چاکتر وایە لە پێکهاتەی سروود ورد ببینەوە ، سروود لە چەند پێکهاتەیەک دروست دەبێت کە ئەمانەن :
ا ـــ سروودبێژ ، تاکە دەنگە بە تەنها سروودەکە بە لەڕەو حەماسەتەوە دەڵێت و ئەگەر جووڵەی شۆشگێڕی و راپەڕین و جەنگ بنوێنێت ئەوا زیاتر سەرنج راکێشتر و حەماسیتر دەبێت .
ب ـ کۆراڵ ، ئەو کۆمەڵە دەنگ ساز و خۆش و گۆڤەن کە لە پاش سروود بێژەوە سروودەکە دەڵێنەوە .
ج ـــ بەیار ، ئەو گۆرانی دەنگەیە لە نزمەوە بڕەو تۆند و ڕەق دەڵوات .
د ـ وەڵام ، ئەو دەنگە هاوارەیە کە سروودبێژ دەیچڕێت و وەک ئەوە وایە لە دوورەوە دەنگێک ببیستیت .
ه ـ هۆلۆ ، یان سبرانو ، جووڵەیەکی لاساریە بە تایبەت بە ئەوەی تازە دەست بە سروود گوتن دەکەن ، دەنگێکی نزمە وەک ئەوەیە گوێبیستی دەنگی منارەیک دەبیت لە نزیکەوە .
و ـ هارمۆنی ، دەستەواژەیەکی ڕێژاواییە و لە گۆرانییەکانیان بە کاری دەهێنن و هارمۆنی هاتنە ناو زانستی سروودەوە بە گۆڕینی چەمکی ئاوازەکەی . لە چەند چینێک پێک دێت ، بە دەنگی ئاسایی دەردەبڕن ، ئێستا بە دوو چین ناسراوە .
1 ـ چینی یەکەم ، ئەو دەنگەیە لە گۆرانەکان دەبیسترێت ، ئاوازەکی جیاوازە لە چینی سروودەکە دەنگ هەڵبەینەک دەدات کە چۆڕی لەوەردگیرێت .
2 ـ چینی دووەم ، ئەمەیش جۆرە دەنگەکە نە بەرز دەبێتەوە نە نزم لە بەرزبوونەوەی ئاوازەکە ، کێشەکی جگیری دەبێت .
ز ـ باکگراون ، ئەو دەنگانەیە لە پشتی سروودەکەوە گوێبیستی دەبین

، چینەکە لە هەموو ئاوازی سروودەکە جیاوازە و بریتیە لەو هاتوهاوارە بەرزبوونەوە و دابەزینەی .
ح – وروژاندنی دەنگ ، ئەو دەنگ هاروهاژاندن و کاریگەریانەیە لە دەرەوەی سروودەکە هەن ، وەک دەنگی تەقینەوە و باران و دەنگی فرۆکە و..... تاد هەن .
هەرچەندە ئەمە شارەزاییەکی هونەری گرانی و سروودمان نییە و چاکتر وایە ئەم لایەنە بە ئاواز دانەر و مۆزیکژەنەکان دابنێین ، وەلە ئەمە تەنها وەک ئاماژەیەک وەبیرهێنانەوەیەک پێکهاتەی سروودمان خستە بەر دیدتان . هەروەها لە سروودا پسپۆڕی دەنگ هەیە ئەویش بە شارەزایانی ئەندازیارانی دەنگ جەدەێین ، لە گەڵ ئەویشدا هارمەنی کۆمەڵە چین و گۆمەی هونەری تەدایە کە هەر یەکە بە ناوەک و دەستەواژەیەکن ، هەروەک گوتمان مۆزیک ژەنەکان پسپۆیان لەو بارەوە هەیە .
لە سروود دا هەندە جووڵە و ئاماژەکانی سەر هەن پەیوستە سروود بژ ئاشنایەتی لە تەکدا هەبێت ، بە نموونە لە کاتی وەستانی تایبەت بە گرانی و سروود پەیوستە خەی و کەڵاڵ بە ئەندازەیەک هەردوو پەیەکانیان لە یەکدی جیا بکەنەوە ئاماژەی حەماسییەتی تەدا بێت دەستەکان بە گورج و گۆڵی و بە تینەوە بجووڵێنەرێت و سەر بەرز بکرێتەوە و بەملاولادا جووڵەی پێبکرێ و پێوی چاوەکانیش لە کاتی پەیوستدا دابخرێن و هەڵببڕێن جارەک لە سەرنج راکێشان بخولقێنێت .

سروود و سرووەی نیشتیمانی

خەسڵەتە بنچینەییەکانی سروودمان لە سەرەوە خستە روو کە لە رووی هونەرییەوە رەنگە جیاوازییەکی ئەوتە لە نێوان سروود و سرووەی نیشتیمانی نەبێت ، سرووەی نیشتیمانی ئەو پارچە مۆزیک و دەنگییە کە لە بەنە نیشتیمانی و نەتەوەییەکاندا پێشوەختە بەکاردەبرێت ، سروودە نیشتیمانییەکان بە شێوە جیاجیاکان لە بەنە جیاوازەکانیش بەکاردەهێنرێت ، لە جۆرنە نیشتمانییەکان و ئاهەنگەکان و لە هەندە وەاتیش لە بەنە وەرزشییەکان و دەسپێکی رۆژانەی قوتابخانەکان وەک باوەکی نیشتیمانی کە رەحی نیشتیمانی و نەتەوەیی لای منداڵانی وەاتدا هەمیشە جێشی پەدەدات و هەموو سپەدەیەک بە گوێیاندا دەزرنگێتەوە ، لە هەندە وەاتی دیکەیش سرووەی نیشتیمانی لە پێش دەسپێکی شانۆگەری و فیلمی سینەماکان لەدەرێت ، زەریش لە ئەزگە و تەلەفزیۆنەکان وەک نەریتەک لە گەڵ کردنەوەی ئەزگە لە هەموو سپەدەیەکدا و لە گەڵ داخستنی ئەزگە لە دوا دوای شەودا بە کاری دەهێنن و لەدەرێت ، بەڵام بە داخەوە لای ئەمە زەربەی ئەزگە و

تەلەفزیۆنەکان سروودی ئایدیاکەی خۆی لەدەدات و ئامادە نییە سروودە نیشتیمانیەکەمان لە بدات ، ئەگەر بڵێن بلوە سروودی عێراقی لە دەدەن .
ئەم سروودە لە هەندە وڵات بە سەاوی کەماری یان سروودی شاهانە یان سەرکایەتی ناسراوە ، ئەمەش وای لێهاتووە بە هەموو کارێک و جگەیەک سروودێک هەبێت ، سروودی پارێزگاکان و هەرەمەکان .
جیاوازی لە بەکارهێنانی سروودی ئاسایی و سروودی نیشتیمانی ئەوەیە لە بەکاربردنیا ، کە سروودی نیشتیمانی هەموو رۆژێک بەکار دەبرێت و زەرجار رۆژانە گوێبیستی دەبین ، سروودی ئاسایی یان بە دەگمەن گوێمان لە دەبێت یانیش لەو کاتانەی دیاریمان کرد ((جەنگ و شەش و راپەڕین)) کەسان بە بەردەوام گوێبیستی دەبین ، کەواتە بە دنەدان و هاندانە بەرەو ئەو سە حاڵەتە .
مۆژووی سروودە ئاساییەکان کۆنە و بە بڕ لە ئیسلام دەگەڕێتەوە ، بەڵام سروودی نیشتیمانی لە سەدەی نۆزدەدا بایەخ و گرینگی خۆی بە دەستهێناوە ، لە هەندەکیان زۆر لەم مۆژووە کۆنترە ، کۆنترین سروودی نیشتیمانی ناسراو و دیار ، سروودی نیشتیمانی هەندیە بە ناوی (هیت گەشینگ) کە لە نێوان ساڵانی (1568 ــ 1572) لە میانەی شەشی هەندادا نووسراوە ، هەروەها سروودی (کیمی جا یە) ی ژاپۆنی) کە وشەکانی لە قەسیدەیەک وەرگیراوە لە میانەی حوکمەانی (هیان) لە نێوان ساڵانی (794 ــ 1185) نووسراوە ، بەڵام بەم جۆرەی ئێستای تا ساڵی (1880) بەکار نەهاتووە .
هەرچەندە ئیبراتۆریەتی عوسمانی لە سەدەی سیانزەدا باسی لەوە کردووە کە سروودی نیشتیمانی جیاواز بخرێتە جێبەجێ کردنەوە بەڵام تا سەدەی نۆزدە سروودی شاهانەی نێبووە ئەمەیش لە کاتێکدا بڕ جێستە بووە کە دوای ئەوەی هێزی سەربازی رێکخستووە و تیپی جێق ومۆسیقای سەربازی دامەزراندووە لە سەر شەوازی رۆژئاوا ئەوەیش لە سەر دەستی سوڵتان مەحموودی دووەم بووە .
ئەوە ماوەتەوە بڵێین کە لە هەندە وەاتدا سروودی نیشتیمانی یان سروودی شاهانە بە شان و شەوکەتی میر و پادشا و سەرێک و ئایدیۆلۆژیاکانی حوکمەاندا دەگوترێت ، بە تایبەتی وەاتانی کەندا و ئەو وەاتانەی دیکتاتۆریەت خۆی بە سەر خەڵکەکەدا سەپاندووە ، (وگن المدی) ی سەردەمی رۆمی پێشوو باشترین بەڵگەی بەردەستمانە لەم بارەیەوە .

جیاوازی نێوان سروود و گۆرانی :
لە سەرەوە باسمان لەوە کرد کە سروود بە نیشتیمان و نەتەوە و ئایین دەگوترێتەوە و گۆرانیش بە جوانی و ئەوین و عیشقی دەداری

دگوترتو ، هرچند هندک پیان وای جیاوازی نماو لە نوان سروودو گرانی بو پیی ریتم و ئامری مزیکیش بە سروود بکاردت ، بە تایبت لم رژگاریشدا کە سروودی همن و ئارام و لە سرخە هاتتە ئاراو و سروودی حماسی ئو باوی نماو ، بەام سروود هر لە قابدانی خی جگیرە و گرانیش نمازە لە ئیمەدا پانتاییکی ئوتی گرتوو و سیناریی وا داڕژراو بە گرانی ئگر سروود هاتبتە جی گرانی زمانی زوو و پشتر ئوا گرانی زیاتر پری ساندوو و گشی کردوو ، بیە ئو جیاوازییانە هر هن ، ئیمرە کم گرانی هیە کرای هبت کچی بە زری کرای هیە و هندجاریش بە کراە ، ریتمی سروود ریتمکی سربازی و شرانگزییە لە برامبردا ریتمی گرانی ریتمی ئاشتبوونو و دست لە مل کردنی ئاشقانە ، گرانی زرجار وا رک دکوت کچ و کورکە بە یکتری دەنو ، تانی گرانی لە میلدییکیو بدر دکوت و نرم و نیانی و باسکردن لە لار و لنجە و قژی کالە و چاوی کژالە زقبوونی گرانی دردخات و دنگی زبرە تانی برز و نزمی سروود و کرا و نزمی سربازی گیانی سروود زیاتر بە دردخات .

سروود هاندان و دنەدانە بە گیشتن بە شهادت و سرفیرازی لە پناو نیشتیمان و نتو و ئایین کچی لە برامبردا گرانی هاندانە دنەدانە بە ئوین و دداری و عیشقی خشویستی نوان دوو رگزی لە یک جودا کە کتاییکشی گر بە یکگیشتن بت بە پرسیکی سیکسی کتایی پە دت . گرانی لە سردمی ئاشتوایی و خشگوزرانیدا پر دسنت و لە کاتی جنگکاندا مردنی جا ددرت ، کچی سروود لە جنگ و شش و راپرین بست بە بست با دکات و لە ئاشتیدا مردنی جا ددرت .

درئنجام :

لە ئاکامی ئم لکینویە بمان ساغ دبتو کە سروود بە هموو پور هونری و تکنیکی و وش و ئاواز و ریتم و داشتنی دقکیو هودانە بە نزیککردنوی گنجان و خونگرمانی پرس سیاسییکان برو رووی خبات و مقاومت و گیانبازی لە پناو ئامانجکی پیرز کە لە هزریدا باوکی بتوی پی هیە و گیانیشی لە پناودا بە قوربان بکات باکی نییە ، ئگر گیانفیداکردن لە پناو ئایدیلژیتکی سیاسیش بت ، گرینگ قناعتە و ئو سروودانە دبنە هکاری دنەدان و ورووژاندنی حماست ، زر بە ئم پرسە دوور ناکوینو شی ناوخی کوردستان باشترین بگی بردستن کە زر کس و ئستایشی لە گدا بت لە پناو

ئایدیۆلۆژییەتی قەناعەت پێکردن و باوەڕ بوونی بەو ئایدیایە بە سروودێکی حەماسەتەوە ئامادەیە خۆی بە قوربانی بکات ، کەواتە سروود هیچی کەمتر نییە لە فیشەکی جەنگاوەرێک کە لە بەرەکانی جەنگەوە بە لایەنی بەرامبەری دەنێت ، لە زەر وەاتیش سروود بە لەشکرێکی دیکەی سەربازی لە قەڵەم دەدەن .
لە کۆتاییدا دەڵێین کە لە سەرەتای شەڕش و بزاڤی رزگاریخوازی نەتەوەییمانەوە لە 11 ی ئەیلوولی 1961 ەوە تا بە ئەمڕۆ دەگات سروود ڕەنگی بەرچاو و دیاری بینی لە هاندانی گەنجان و لاوانی نەتەوەکەمان بە ناو سەنگەرەکانی پێشمەرگە و بەمەیش هەر خانوادەیەکی کورد مڵژوویەکی سەرفیرازی بە خۆی تەمار کرد و ئەو سروودانەی کە بە ئەو بزاڤە نەتەوەییە گوتراون وەک گیانی ئەو شەهیدانە بە زیندوویی لە هزری هەر یەکێکمان دەمێنێتەوە .

بە ئەم لێکۆڵینەوەیە سوودم لە (ویکیپیدیا الموسوعە الحرە) لە ئینتەرنێت وەرگرتووە .

شنەی بەهار و.. ستار ئەحمەد

بەدەم خەندەی گوڵەوە
شنەی با دەخەمەوە
لەکوێی جەستەمدا
گوڵ لەدەنگی تۆ بگرم
بوومەتە پارچەی شکاوی شووشە
هەر کەرتێکم لە تۆدا
خۆی دەکاتە هاوەڵی مردن
بەرەو کوێ تەرمم هەڵدەگرن
لەپاڵ کام داردا دەمشێنەوە
چۆن تەلقینم دەخوێنن
من خەم دارەمەیتەکم
لەژاڵەی بەر دەرگەی ماڵەکەتان
سازیان دام و

بەبەرامەی تۆ
بزەیان پێبەخشیم
لەخۆم ناگەم
لەتۆشدا گومان دەمگەستێ
چاوەوانی دەمفڕێنێ
ژوان ئاڵای بەربەستم بێ هەدەکا
خۆزگە بەخۆر دەمپێچێتەوە
دابێان بەچارەنووسی بەردم دەسپێرێ
لەچیدا شانەی بەخشین بنوێنم
لەکام شەگەدا
پریاسکەی تاسە بکەمەوە
تازە رابوورد
ئەو کاتانەی بەدوو دەست
لوتکەمان دەگووشی و
خاکمان ماچ دەکرد
ئەو دەمانە
زەمەنی عەشق بوون
مەودای دوو خۆزگە
پەنجەو قەڵەم بوون
ئەمستا بارێك لەتریفە
پێ دەمێك وشە داناگیرسێنێ
پەرچەمی رستەیەك ناکاتەوە
شیعرێك لەپاژنەی هەنگاوا نادوێنێ
دەڕم چۆن باران
ئەمسای تۆران و
تووەیە لەخاك
فرمێسکێك بێ دارێك ناژێنێ
رووەمەتی منارێك گرینگ ناشواتەوە
بەو شێوەیە دەڕم
لەخۆم دەرباز دەبم
لەتۆدا دەبمە ئاڵای گشتگیری
باوەش بەخاکا دەکەم

ستار ئەحمەد